

Spominska soba Frana Jakliča – Podgoričana.
Foto: Polona Rigler Grm, junij 2008

Notranjost dobrepoljske hiše.
Foto: Polona Rigler Grm, junij 2008

DOBREPOLJSKA ZBIRKA

V Dobrepoljski zbirki sta etnološka in kulturnozgodovinska dediščina o identiteti krajev in njenih prebivalcev predstavljena v treh zbirkah:

1. Spominski sobi Frana Jakliča – Podgoričana
2. Ljudski umetnosti Dobrepolja
3. Notranjosti dobrepoljske hiše

Zbirke se nahajajo v Jakličevem domu na Vidmu. Kulturni dom so Dobrepoljci zgradili svojemu dobrotniku, učitelju, pisatelju, neutrudnemu kulturnemu in narodnozavednemu delavcu Franu Jakliču (1868–1937). Napis Jakličev dom je ob odprtju izdelal domačin, akademski kipar France Kralj. Raziskovalno delo in inventarizacijo zbirke je opravila upokojena muzejska svetovalka – kustosinja, predvsem pa neutrudna domačinka Anka Novak, ki je zbirke tudi postavila. Postaviti spomenik svojim ljudem je največ, kar jim lahko nekdo podari; to je z entuziazmom, veliko mero strokovnosti in ljubezni do Dobrepolja naredila Anka Novak. Lahko rečemo, da ima tako majhna dolina, po svoje zaprta in do neke mere samooskrbna, to srečo, da je o njej v etnološkem smislu veliko zbranega in zapisanega. Ob Anki Novak ne smemo pozabiti duhovnikov Merkuna in Ljubiča, bratov Kralj, pisatelja Frana Jakliča, ljudske pripovedovalke, pevke in zbiralke Ančke Lazarjeve in drugih zunanjih sodelavcev. Iz roda v rod prenašajo ljudsko petje Zagoriški fantje, pustno izročilo pa »ponikuske« in »Zagariške« mačkare.

Dediščina več rodov je predstavljena skozi duhovno, materialno in socialno kulturo. Zgodbe Dobrepoljcev in njihovega načina življenja je v literarnem smislu zabeležil Fran Jaklič. Predmeti v njemu namenjeni sobi – pohištvo, portreti, fotografije, dokumenti, vsebinski opis in knjige (*Nevesta s Korinja, Sin, Kobaležev Matija, Ob srebrnem zvonu ...*) – zgovorno pripovedujejo o Franu Jakliču kot vsestransko narodnozavednem delavcu. Nagovor zbirke pripoveduje o vraščenosti pisatelja v življenje Dobrepoljcev in Dobrepolja in njegovem ustvarjalnem duhu.

Zbirka o ljudski umetnosti izpričuje način življenja Dobrepolj-

cev. Zgodbo pripovedujejo izvorni predmeti sami; večina izhaja iz prve polovice 20. stoletja. Pripadnost kraju in izročilu je avtorica razstave poudarila s poimenovanjem predmetov, njihovim izvorom in datacijo, pomen dediščine in vlogo posameznika v njej pa je pred odprtjem leta 2006 opisala v lokalnem glasilu *Naš kraj*. Tako se je javno zahvalila vsem, ki so predmete velikodušno podarili, obenem pa je nagovorila še vse tiste, ki doma hranijo karkoli vrednega. Življenje Dobrepoljcev prikazujejo rezbani izdelki (portal, razpela, jarmi), tkanine (»šlingani« prtovi, rjuhe, mrliški prtovi, prtički, »štikani« prtovi, pregrinjala, »antle«, ...). Ljudska kultura je prikazana tudi z oblačilno kulturo maškar in njihovo predstavitvijo, razglednicami dobrepoljskih vasi in s predmeti, ki so jih prebivalci uporabljali za svoje preživetje (sejavnica, pleten košek, lonec iz litega železa, jerbas, košara, pütrh). Pričujoča zbirka predstavlja bit Dobrepoljcev in njihov način življenja. Termin ljudsko je tu zelo zgovoren in opredeljuje preproste, vaške, kmečke ljudi Dobrepolja.

Na razstavi je prikazana tudi dobrepoljska hiša z interierjem. Lastnica večine predmetov je bila Pavla Žgajnar, Lkčeva s Ceste. Hiša je opremljena s posteljo, pečjo, z mizo, s klopjo, stoli, z lučjo, uro, nočno posodo, družinskimi fotografijami in manjšimi dodatki, ki so bili del opreme dobrepoljske hiše. Hiša je osnovni življenjski prostor družine, v njej so delali, molili in spali. Je tudi osrednji prostor zbiranja, nastajanja in prenašanja dediščine. V hišah so nastajale zgodbe kot nosilke razvoja identitete.

Z namenom lažjega razumevanja zbirke želim na tem mestu predstaviti nekatere njihove statistične in tehnične podatke. Predmeti iz zbirke so inventarizirani v inventarni knjigi z naslovom Spominska zbirka Frana Jakliča in stalna zbirka Dobrepolja. Inventarizacija se je začela februarja 1999, končala pa septembra 2005. Inventariziranih je bilo 342 predmetov, od katerih jih je večina razstavljena, nekaj pa jih je v skladišču Jakličevega doma. Večina predmetov je bila tudi fotografirana.

Posledica Ankine skrbi za dediščino kraja in razumevanje občine

* Polona Rigler Grm, univ. dipl. etnol. in kult. antrop., višja kustosinja, Muzej Miklova hiša. 1310 Ribnica, Škrabčev trg 21, E-naslov: muzej.mh@amis.net

Dobrepolje, kateri je zapustila zbirke in vse druge predmete, je ureditev računalniške dokumentacije predmetov s programom Minok. Računalniški popis je izvedel Muzej Miklova hiša s pomočjo dveh gimnazijk iz Dobrepolja in strokovno vodjo, kustosinjo Muzeja Miklova hiša Ribnica. Projekt je uspel zaradi dobrega sodelovanja vseh akterjev, občine Dobrepolje in Ribnice ter možnosti sofinanciranja z evropskimi sredstvi programa Leader. V veliko veselje mi je, da sem lahko kot nekdo, ki se je v Dobrepolje priženil, pomagala pri ohranjanju dediščine, ki mi tako poklicno kot osebno veliko pomeni.

Zbirka je pomemben vir za poznavanje dediščine tako za domačine in zunanje obiskovalce kot za strokovnjake in ljubitelje. Je učbenik o domačem kraju in ga umešča k drugim krajem, ki gradijo slovensko istovetnost.

Literatura

NOVAK, Anka: *Fran Jaklič – Podgoričan (1868–1937)*. Dobrepolje: Občina, 2006.

KLEKLJANA ČIPKA: PREPLET NITI IN PLEMENITIH DEJANJ

Občasna razstava Mestnega muzeja Ljubljana, 13. 1.–24. 3. 2009

Klekljana čipka s svojo lepoto še vedno privablja številne občudovalce in ljubitelje. To potrjuje tudi nedavna razstava v Mestnem muzeju Ljubljana, kjer smo svoje znanje in ljubezen do klekljane čipke združile strokovna ustanova in ljubiteljske klekljarice. Izdelale so namizno perilo za praznično jedilno mizo, ga želele prodati na dražbi, izkupiček pa nameniti v dobrodelne namene. Mestni muzej Ljubljana jim je ponudil razstavni prostor, strokovno podporo in promocijo. Medtem ko so klekljarice pridno sukale kleklje, se je počasi oblikoval koncept razstave. Pregled tekstilne zbirke je pokazal, da predstavitev sodobnega prazničnega pogrinjka lahko dopolnimo tudi s klekljanimi čipkami iz zbirke Mestnega muzeja Ljubljana.

Priprave na razstavo so zahtevale tudi kratek vpogled v zgodovino klekljanja s poudarkom na izdelovanju čipk v Ljubljani. Klekljanje naj bi bilo po splošnem stereotipu v preteklosti razvito le v še danes znanih klekljarskih središčih. Študij literature in redkih ohranjenih virov pa je postregel z zanimivimi podatki. Izkazalo se je, da se je v prejšnjih stoletjih klekljalo tudi v Ljubljani.

Izdelovanje raznovrstnih nizozemskih in beneških čipk v Ljubljani je leta 1689 omenjal že Valvasor. Rabo rjuh, okrašenih z domačimi klekljanimi čipkami, v ljubljanskih plemiških hišah dokazujejo nekateri zapuščinski inventarji iz 17. in 18. stoletja. V drugi polovici 18. stoletja je z Dunaja prišla pobuda za ustanovitev manufakture za čipke iz garna, sukanca in svile v Ljubljani. Na uradni poziv se je v mestu in predmestjih javilo kar 45 klekljaric (iz Krakovega 23, iz preostalega mesta 22). Bilo jih je največ med vsemi drugimi mesti na Kranjskem (Idrija je takrat upravno sodila pod rudarsko direkcijo na Dunaju). Oblast je domnevala, da se vse niti niso javile, sa je bilo tedaj splošno znano, da se je klekljalo pri vsaki predmestni hiši. Manufaktura sicer ni bila ustanovljena, pač pa je cesarica Marija Terezija leta 1763 v Ljubljani ustanovila čipkarsko šolo. Za učiteljico klekljanja je z Dunaja prišla Ana Marija Seipp, sicer rojena Ljubljanka. Šolo je vzdrževal komerčni konses na Dunaju, prostore pa je imela v tretjem nadstropju hiše barona Michelangela Zoisa.

V šolo se je v začetku prijavilo 30 deklet, ker pa sta učiteljica in njena pomočnica z njimi grobo ravnali, jih je kmalu vztrajalo le še deset. V šoli naj bi se naučile modernega klekljanja po risanih vzorcih, klekljanja s svilo, z garnom in s sukancem. Učenke so od države prejemale manjšo podporo v obleki. Šolo so ukiniteli jeseni leta 1768, pozornost komerčnega konsesa pa se je tedaj usmerila v Idrijo, kjer je bilo čipkarstvo v polnem razmahu.

Iskanje podatkov o zgoraj omenjenih krakovskih in trnovskih čipkaricah je obrodilo uspeh ob pregledu knjige Ivana Vrhovnika *Trnovska župnija v Ljubljani*. Tudi Vrhovnik navaja, da so skoraj pri vsaki hiši ženske klekljale in da je bila tudi tu v navadi hoja na prejo. Klekljali so tudi moški. Omenja še, da je bil tedaj sukanec poceni in da so se klekljale ozke čipke za robove pri rutah. Kos čipke v dolžini treh vatlov so prodajali po 45 krajcarjev. Zgovorna je tudi v knjigi objavljena fotografija uglednega Krakovčana z ženo, ki fotografu pozira ob klekljarski blazini. V Vrhovnikovi rokopisni zapuščini, shranjeni v NUK-u, sem našla še listek z zanimivim zapisom: »V prejšnjih časih so izdelovali v Trnovem in Krakovem čipke za peče. Pred pustom so jih kupovali Hrvatje, ki so prignali prešiče, da so jih nesli domov svojim hčeram za peče. Sedaj se je skoro popolnoma opustila ta obrt, čipke izdelujeta le še Pregelj v Trnovem in jedna ženska v Krakovem ...« Vrhovnik torej govori o izdelovanju pečnih čipk in ugotavlja, da je proti koncu 19. stoletja klekljanje v Ljubljani in njenih predmestjih že zamrlo.

Po letu 1918, ko je meja med Kraljevino SHS in Kraljevino Italijo Idrijo ločila od matičnega ozemlja, je v novonastali državi Ljubljana prevzela vlogo centra za izobraževanje čipkaric in trgovino s čipkami. Po vzoru dunajskega zavoda je bil leta 1919 ustanovljen Državni osrednji zavod za žensko domačo obrt v Ljubljani, ki ga je vodil Ivan Vogelc. Na zavodu in v čipkarskih šolah so mu pomagale na Dunaju izšolane strokovne učiteljice. Tudi poučevanje klekljanja je še naprej potekalo po učnem načrtu nekdanjega osrednjega tečaja z Dunaja. Za promocijo in prodajo je Zavod izdal tiskani katalog klekljanih čipk. Med obema svetovnima vojnima v Ljubljani lahko sledimo še

* Mojca Ferle, univ. dipl. etnol. in soc. kulture, muzejska svetovalka, kustosinja za etnologijo, Muzej in galerije mesta Ljubljane. 1000 Ljubljana, Gosposka 15, E-naslov: mojca.ferle@mestnimuzej.si.